

Αιγαίο: Ταυτότητες + Διαδρομές

Ομαδική Έκθεση

25 Ιουνίου – 17 Σεπτεμβρίου, 2016

Πόρος

Η έκθεση «Αιγαίο: Ταυτότητες + Διαδρομές», παρουσιάζει μια σύνθεση από εικαστικές απόψεις και ποιητικές αναφορές. Συγκεκριμένα, εννέα σύγχρονοι καλλιτέχνες σχολιάζουν, έργω και λόγω, μια θεματική με διαχρονικό βάθος, αλλά και έντονα επίκαιρη. Δύο μορφές τέχνης, εικαστική και λογοτεχνική, συμπράττουν και αλληλοσυμπληρώνονται μέσα από τις δημιουργίες και τις επιλογές των συμμετεχόντων.

Τα έργα, πλαισιωμένα από ένα ή και περισσότερα ποιητικά κείμενα, κινούνται σε μια ευρεία κλίμακα. Οι προσεγγίσεις των καλλιτεχνών διαφοροποιούνται ως προς την οπτική, την ερμηνεία, την προβολή, την εκτέλεση· ταυτοχρόνως, όμως, ενοποιούνται σε μια κοινή «διαδρομή» στην θάλασσά μας, στο Αιγαίο. Οι διαφορές είναι ορατές στον θεατή ο οποίος «μεταβαίνει» από την μία θεώρηση στην άλλη και παρακολουθεί ένα συναρπαστικό αφήγημα.

Ο Γιάννης Ψυχοπαίδης, σε πρώτη εντύπωση, εστιάζει στο παρόν. Επικεντρώνεται θεματικά στην τρέχουσα προσφυγική «περιπέτεια»- με την έννοια την οποία της προσδίδει η αρχαία Τραγωδία. Η εντύπωση αυτή δημιουργείται κατ' αρχήν από το σπασμένο κιγκλίδωμα, στοιχείο εισαγωγικό και δραματικά επαναλαμβανόμενο και στα τρία τμήματα της εικαστικής πρότασης.

Η εικαστική αφήγηση, ο πλους του Αιγαίου, υφολογικά και αισθητικά παραπέμπουν στο κολάζ, χωρίς όμως να έχει χρησιμοποιηθεί η τεχνική αυτή. Στο τρίπτυχο αυτό, με τον υπαινικτικό τίτλο-αφιέρωμα «Homage à Delacroix», ο καλλιτέχνης προβάλλει εικόνες θανάτου,

CITRONNE

οι οποίες παραπέμπουν ευθέως στην Ιστορία της Τέχνης, ελληνικής και ευρωπαϊκής. Ο πίνακας «Το ναυάγιο του Δον Ζουάν» του Γάλλου ρομαντικού ζωγράφου Delacroix συνδιαλέγεται με τα δύο ελληνικά ταφικά μνημεία, την «Κοιμωμένη» του Χαλεπά και το θραύσμα από μια επιτύμβια στήλη της κλασικής Αρχαιότητας. Προτάσσοντας την Τραγωδία, ο Ψυχοπαίδης, ως καλλιτέχνης, αλλά και ως διανοητής, διέρχεται τους αιώνες και γεφυρώνει τον χρόνο.

Σε μια ανάλογη αντίληψη κινείται ο Κωνσταντίνος Ξενάκης. Στα έργα του, όμως, η ελληνική τραγωδία χαρτογραφείται. Οι χάρτες κρατούν ένα μέρος από την ακρίβεια της επιστημονικής θεώρησης· στην συνέχεια, όμως, αυτο-ακυρώνονται. Η αντικειμενική καταγραφή συγχέεται χαοτικά με σύμβολα-αναφορές προσωπικές, αλλά και ευρύτερα πολιτισμικές. Δημιουργεί θαλάσσιους δρόμους με βέλη, κατευθυνόμενες φόρμες, θαλασσινά στοιχεία τα οποία, όμως, δεν οδηγούν πουθενά. Στον χάρτη του 2013, ίσως προφητικά, μια κόκκινη Ελλάδα επιπλέει αγχωτικά σε μια θάλασσα συμβόλων. Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η γλώσσα, ως κώδικας και γραφή στην καρδιά του έργου. Το χαρτογραφημένο Αιγαίο με τους θαλάσσιους δρόμους του παρουσιάζεται ως «μωσαϊκό ναυαγίων». Ο Κωνσταντίνος Ξενάκης, καλλιτέχνης της Διασποράς, καταθέτει μια δραματική ιδεολογική κριτική στο υπάρχον πολιτικο-κοινωνικό σύστημα, προβάλλοντας την ταυτότητα του Αιγαίου: μια ελληνική θάλασσα η οποία λειτουργεί, αφ' ενός ως διαπολιτισμική κοιτίδα και, αφ' ετέρου, ως εστία της ελληνικής Τραγωδίας.

Το αρχέγονο θέμα της θάλασσας απασχολεί τον Τάσο Μαντζαβίνο σε όλα σχεδόν τα έργα του. Πλαίσιο και επαναλαμβανόμενο μοτίβο στις δημιουργίες του, η θάλασσα ανακαλεί την κοινή καταγωγή, την συνύπαρξη, την συλλογική πολιτισμική παρακαταθήκη· δηλαδή, ό,τι καθορίζει τα ελληνικά βιώματα. Στην ενότητα των έργων τα οποία παρουσιάζονται στην έκθεση, το Αιγαίο είναι μια θάλασσα κλειστή, προσωπική, με αναφορές βιωματικές που διατρέχουν τον χρόνο του καλλιτέχνη. Ο Μαντζαβίνος ζωγραφίζει με ένα χαρακτηριστικό εξπρεσιονιστικό ιδίωμα. Πρωταγωνιστεί η Μνήμη, με ρόλο ισχυρό, καθοδηγητικό για όλα τα συνακόλουθα. Η εικαστική του ταυτότητα καθορίζεται από την βυζαντινή και την λαϊκή τέχνη, από αναφορές στον Φώτη Κόντογλου, από το οπτικό υλικό του θεάτρου Σκιών, του Καραγκιόζη - ποικίλες αφετηρίες οι οποίες, σε μια ιδιωματική σύζευξη, κατατείνουν σε ένα κοινό προορισμό.

Πρόκειται για τον φόβο και το δέος του θανάτου, όπως αναδύεται μέσα από τα σκοτεινά, βαθυκύανα, σχεδόν μαύρα νερά· μια

θάλασσα αφιλόξενη, επικίνδυνη, απειλητική, σαν αυτή που έρχεται στους εφιάλτες μας. Στην αφήγηση αυτή το παρελθόν και το παρόν ταυτίζονται, καθώς ο χρόνος λειτουργεί αποκλειστικά ως εξωπραγματικό σκηνικό: ο πατέρας-ναυτικός ταυτίζεται με τον Οδυσσέα, ο ομηρικός ήρωας σχετίζεται με τα τάματα και τα σκηνώματα των Αγίων της Ορθοδοξίας. Με πρώτη ύλη τις αναμνήσεις, ως συναισθήματα και ως τραύματα, ο ατομοκεντρικός Τάσος Μαντζαβίνος προβάλλει μια ιδιαίτερος συνειρμική ανάγνωση του Αιγαίου.

Η Μνήμη είναι η αφετηρία για τις εικαστικές δημιουργίες και του Αλέκου Κυραρίνη. Πρόκειται, όμως, για μια μνήμη εστιασμένη χρονικά, η οποία επηρεάζει συστηματικά και καθοριστικά και την θεματική του. Η βυζαντινή τέχνη, με την θεμελιακή της αναφορά στην Ορθοδοξία, προσδίδει και εξασφαλίζει την ελληνικότητα στο έργο του.

Στο εικαστικό του λεξιλόγιο βρίσκουμε τα σύμβολα της εκκλησιαστικής διαδρομής, με κυρίαρχη μορφή τον «δράκο», εξέλιξη του αρχαίου δράκοντα, ως σύμβολο του κακού. Τον εξορκίζουν τα άλλα αναγνωρίσιμα σύμβολα, αισθητά ή νοητά, της ορθόδοξης τελετουργίας.

Οι ιχθύες, επί παραδείγματι, υπενθυμίζουν την θάλασσα· είναι, όμως, και ένα κυρίαρχο σύμβολο της χριστιανικής εικονογραφίας. Ο Αλέκος Κυραρίνης, σε αντίθεση με τον ομότεχνό του Τάσο Μαντζαβίνο, έχει «καρδίαν νήφουσαν». Η διαδρομή αυτή, η πάλη με το Κακό και η απαντοχή της σωτηρίας, τον οδηγούν σε μια θαλασσινή θεώρηση νοητική· η θάλασσα περισσότερο εικάζεται, παρά εικονογραφείται. Ο ρόλος της είναι ειρηνευτικός, πλαισιωτικός ενός κόσμου σε αναζήτηση πνευματικότητας, ο οποίος έχει υπερβεί την απτή ερμηνεία της περιβάλλουσας πραγματικότητας και, ακόμα περισσότερο, την υλική απολαβή. Ο μυστικιστικός Αλέκος Κυραρίνης μάς προτείνει μια άλλη ανάγνωση: ένα Αιγαίο άυλο, το οποίο ομογενοποιείται με όλα τα άλλα στοιχεία του χώρου και του χρόνου, ορατά και αόρατα.

Ο Εμμανουήλ Μπιτσάκης συγκροτεί εικαστικά την σχέση του με το Αιγαίο σε έναν ανύπαρκτο χώρο, έναν «ού τόπον». Όπως και ο Ψυχοπαίδης, κινείται με αναφορές στην Ιστορία της Τέχνης: «η Γέννηση της Αφροδίτης» του Sandro Botticelli, η «Σαπφώ και Ίρινα σε κήπο στην Μυτιλήνη» του Simeon Solomon ενσωματώνονται στην ταυτότητα του Αιγαίου. Ο καλλιτέχνης αυτοσαρκάζεται ως

«Venus in Extremis», σε ασταθή ισορροπία πάνω στην μμποτισέλεια αχιβάδα· η Σαπφώ και η Ίρινα, «ερωτικές» ποιήτριες τις οποίες χωρίζουν δύο αιώνες, συνομιλούν σε πρώτο πλάνο, με φόντο ένα οίκημα-πύργο ο οποίος παραπέμπει στο ά-τοπον, το «αδύνατον» των κατασκευών του Maurits Escher. Το σκηνικό είναι σχεδόν θεατρικό, αλλά πλήρως ουτοπικό. Τα τοπία δεν ανταποκρίνονται σε καμιά αναγνωρίσιμη γεωγραφία: είτε συντίθενται ως φανταστικά είτε ανασυντίθενται ως πραγματικά. Το τοπίο της Μυτιλήνης, με τις γνωστές μορφές-σύμβολα της λυρικής ποίησης στο προσκήνιο, γεινιάζει με την Κορσική και την Σαρδηνία- εξ ίσου δύσκολα εντοπίσιμες. Καθώς αφηγείται ο ίδιος ο καλλιτέχνης, λειτουργεί «η θάλασσα άλλοτε σαν μάρμαρο κυματιστό, άλλοτε νερό παγωμένο στον κυματισμό του, που μάλλον χωρίζει παρά γεφυρώνει». Η καθεαυτή πραγματικότητα είναι ήσσονος σημασίας, χρησιμεύει μόνον ως αφορμή για την ανακατασκευή της. Έτσι μπορεί και αιωρείται στην νύχτα και η μυθική σαλαμάνδρα, με φόντο το Lincoln Memorial. Η ταυτότητα του Αιγαίου, επομένως, αναδύεται μέσα από μία ουτοπία, την επιλογή του σαρκάζοντος Μπιτσάκη.

Ο Δημοσθένης Κοκκινίδης προσδίδει στο Αιγαίο μια ταυτότητα που έρχεται από τον μύθο. Ενσαρκώνεται από τον ομηρικό Οδυσσέα, ο πλους του οποίου διατρέχει τις θάλασσες, τον χώρο και τον χρόνο. Στην φανταστική Ωγυγία, στο νησί της Καλυψώς, η οποία κατά μία εκδοχή ταυτοποιείται με την Γαύδο, ο Οδυσσέας ονειρεύεται, «νοστεί». Στα έργα αυτά, επιλογή από την ενότητα «Οδύσσεια», ο καλλιτέχνης σχολιάζει εικαστικά τον νόστο, τον πλου, το ταξίδι. Η εικαστική διαχείριση των ομηρικών περιστατικών δεν είναι εικονογραφική· τα εντάσσει σε μια α-χροική οικουμενική πραγματικότητα, με καθοριστικό στοιχείο την θάλασσα. Οι αχνές φιγούρες, αρχέτυπες, επίπεδες και χωρίς βάθος, υπενθυμίζουν παραστάσεις πάνω σε αγγεία. Η μυθολογική αφετηρία εξελίσσεται σε μεταφυσική αναζήτηση. Το ζήτημα δεν είναι πλέον ο πλους, η περιπέτεια του Οδυσσέα, αλλά η έννοια του πεπρωμένου, η πεπερασμένη δυνατότητα του ανθρώπου να ελέγξει την ζωή του και να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του. Η θάλασσα, έτσι, σε μια ονειρική μορφή και παρουσία, υποδηλώνει ταυτοχρόνως το εκπληρώσιμο και το ανεκπλήρωτο της ανθρώπινης ζωής.

Σε μίαν ανάλογη ονειρική ατμόσφαιρα, με υπαινικτικές τοπιογραφίες, παρουσιάζεται το Αιγαίο στα έργα του Γιάννη Αδαμάκου. Τα τοπία είναι βουτηγμένα στο μπλε χρώμα, χωρίς όμως να έχουν μια ρεαλιστική αναφορά. Ο ουρανός ενοποιείται με το νερό. Η

απεικόνιση είναι ανεξάρτητη από την φυσική οπτική πραγματικότητα. Ο καλλιτέχνης κινείται με ένα παιχνίδι σκιάς και φωτός - όπως ακριβώς κυμαίνεται το χρώμα του νερού στην θάλασσα. Η χρωματική ερμηνεία, όμως, είναι προσωπική. Η τελική εντύπωση είναι μια ονειρική αίσθηση του τόπου. Οι επιφάνειες έχουν ένα συμβολικό φορτίο, απομακρύνονται από το ατομικό και το συγκεκριμένο. Εκφράζουν κατ' αρχήν συναισθήματα που απορρέουν από την θεματική, οδηγώντας σε μια μυστικιστική σχέση με την φύση- εν προκειμένω με την θάλασσα του Αιγαίου. Στην ονειρική αυτή ατμόσφαιρα, παρεμβάλλεται υπαινικτικά ένα κιγκλίδωμα και ένας φράχτης, ως αναφορά στην τρέχουσα πραγματικότητα. Ο Γιάννης Αδαμάκος, πίσω από την ονειροπόλο διαδρομή του, υπαγορεύει στον θεατή μια υποβλητική, επιβλητική και, ταυτοχρόνως, οικεία ερμηνεία της θάλασσας.

Μέσα από μια κυρίαρχη αίσθηση μελαγχολίας, μια βαθιά σιωπή, ο Σωτήρης Σόρογκας ταυτίζει το Αιγαίο με μια σειρά μνημειακά αντικείμενα. Τα αντικείμενα αυτά λειτουργούν ως αναφορές στο πέρασμα του χρόνου, στο πεπερασμένο ταξίδι της ζωής. Η ονειρική ατμόσφαιρα, η αχλύς που τα περιβάλλει, τους προσδίδει μια διάσταση ονειρική. Τα εκτιθέμενα έργα εντάσσονται σε μια ενότητα στην οποία η κεντρική ιδέα περιστρέφεται γύρω από τα καΐκια. Αντικείμενα της θάλασσας, εργαλεία του Αιγαίου, μαρτυρίες του ανθρώπινου μόχθου, τεκμήρια ζωής και θανάτου, τα καΐκια του Σωτήρη Σόρογκα είναι συντροφικά και οικεία· παράλληλα, όμως, μοιάζουν απόμακρα και απροσέγγιστα, καθώς έχουν υποστεί την αποσύνθεση και την φθορά του χρόνου. Αυτή είναι και η προσέγγιση του καλλιτέχνη ο οποίος τα μεγενθύνει ονειρικά, τα μεταλλάσσει σε μεταφυσικά στοιχεία και τα εντάσσει στην προσωπική του νοσταλγία. Το μελαγχολικό Αιγαίο του Σωτήρη Σόρογκα δεν διαχωρίζεται από τα αντικείμενά του.

Ο Μιχάλης Κατζουράκης είναι ένας αφαιρετικός καλλιτέχνης. Τα έργα του αποτελούνται από υλικά που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα, όπως οι κυματιστές λαμαρίνες και τα σπασμένα γυαλιά. Στις συνθέσεις του χρησιμοποιεί, επίσης, κρυφό φωτισμό και καθρέφτες. Τα υλικά επιλέγονται και με ένα κριτήριο χρωματικό, δηλαδή διαδοχικές αποχρώσεις που ξεκινούν από το χρώμα της άμμου και προχωρούν στις αντανακλάσεις του νερού, στον αφρό του κύματος, στο καθρέφτισμα του ουρανού.

Πρόκειται, επίσης, για υλικά φθαρμένα τα οποία, αν και έχουν καταστεί άχρηστα, διατηρούν το αποτύπωμα της ανθρώπινης ζωής

και προσπάθειας. Το σύνολο αυτό δημιουργεί μια αφαιρετική θάλασσα, μέσα στην οποία περικλείονται ελπίδες, αλλά και απονενομημένα διαβήματα. Ο αφαιρετικός Μιχάλης Κατζουράκης παρουσιάζει το Αιγαίο ως διαθλαστικό κάτοπτρο, όπου αντανακλάται η ανθρώπινη μοίρα και η Ιστορία.

Οι αφηγήσεις των καλλιτεχνών, με την συμβολή τους σε ένα από τα μεγάλα θέματα της εποχής μας, χαράσσουν διαδρομές και συγκροτούν ταυτότητες σε μια δύσβατη και ασταθή πορεία.

CITRONNE